

## ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Калашнікової Л. В. «Безпека життєдіяльності особистості: повсякденні практики й стратегії поведінки в сучасному українському суспільстві», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Актуальність теми дисертаційного дослідження Калашнікової Л.В. не викликає сумнівів. По-перше це обумовлене появою нових глобальних ризиків, які суттєво позначаються на можливостях створення і підтримання безпечних умов існування людей у сучасному світі. Достатньо звернутися до сучасної соціальної ситуації з її цілковитою залежністю від пандемії, викликані розповсюдженням коронавірусної інфекції. По-друге, дослідження зосереджено на соціально-безпекових аспектах життя людей в нашому суспільстві, де поряд з глобальними ризиками існують доволі специфічні проблеми уникнення ризиків порушення безпеки життєдіяльності окремих громадян, соціальних груп і суспільства в цілому.

Оцінюючи роботу, насамперед слід відзначити її структурну чіткість і послідовність викладення результатів теоретичного аналізу. Особливо варто зазначити, що свої висновки дисертант робить з урахуванням історичного і сучасного досвіду висвітлення цієї проблеми, демонструючи знання соціологічної теорії, здатність до конструктивного аналізу ідей і досліджень попередників.

Високо оцінюю структурну чіткість, ступінь обґрунтованості отриманих в роботі наукових положень, висновків та рекомендацій, а також наукову новизну одержаних результатів. На мій погляд особливу цінність становлять наступні результати, отримані в чотирьох розділах роботи.

В першому розділі побудовано структурно-логічну схему складових соціології безпеки життєдіяльності як нової галузі соціологічного знання, яка суттєво відрізняється від соціології безпеки, соціології культури безпеки, сек'юритології й севітології, маючи низку суттєвих переваг: по-перше, можливість створення теоретичної основи для вивчення безпеки життєдіяльності особистості; по-друге, утворення конкретного категоріально-термінологічного апарату; по-третє, наявність методології конкретно-соціологічних досліджень рівнів безпеки життєдіяльності особистості; по-четверте, управління системою забезпечення життєдіяльності особистості, суспільства, держави; по-п'яте, формування особистості безпечного типу й популяризація культури безпеки життєдіяльності. Ґрунтовно і вельми змістовно окреслені етапи становлення соціології безпеки з використанням авторитетних джерел і цікавими власними узагальненнями. Вважаю важливим елементом наукової новизни дисертації розроблені автором класифікації історичних моделей вивчення безпеки життєдіяльності (стор. 89, рис 1.1) та традиційних і нетрадиційних теорій безпеки життєдіяльності (стор. 118, рис.1.2). На мою думку, наведені схеми свідчать про значний креативний потенціал авторської концепції і можуть знайти гідне місце в системі викладання сучасної теоретичної соціології.

Серед наукових результатів, викладених у другому розділі, слід насамперед відзначити п'ятирівневу модель забезпечення життєдіяльності, в якій враховано всі її структурні складові й провідні функції, що виконуються на різних рівнях соціальної системи; оригінальну схему класифікації загроз, яка відповідає полісемантичному характеру безпеки життєдіяльності як соціального явища; типологію індивідуальних активних і пасивних стратегій поведінки особистості в українських реаліях з виокремленням параметричної, подієвої, ситуативної, проблемно-цільової та проблемнозавданневої поведінкових практик. Як на мене, особливої уваги заслуговує розроблена автором дендрограма загроз безпеці життєдіяльності (стор. 217, рис 2.14).



У наступних двох розділах викладена методологія соціологічного вимірювання рівня безпеки життєдіяльності особистості та висвітлений досвід соціологічного вимірювання відповідних показників. Особливої уваги фахівців у галузі соціальної безпеки заслуговує аналіз, пов'язаний з можливістю розробки методика обчислення інтегрального індексу рівня безпеки життєдіяльності особистості (стор. 295-302). Багато уваги в розділі справедливо приділено аналізу можливостей використання соціологічного моніторингу як методу відстеження змін показників безпеки життєдіяльності. Особливо хочу відзначити, що автор дисертації постійно звертається до методичних наробок українських соціологів, вдало надбудовуючи нове знання на отримані колегами результати досліджень.

Важливо, що в роботі обґрунтована можливість використання для оцінювання рівня безпеки життєдіяльності таких суб'єктивних показників, як індекс страху, індекс соціального самопочуття, індекс інституціональної та міжособистісної довіри та індекс впевненості в майбутньому, а також безпековий потенціал особистості, які характеризують міру впливу суб'єктивного чинника на реальну поведінку особистості.

У мене немає зауважень до структури та основного змісту дисертації. Але це не означає, що вона, як і кожна творча новаторська робота, позбавлена певних недоліків.

Так у першому розділі дисертації автор наводить дуже цікаву структурно-логічну схему складових соціології безпеки, в якій знаходять місце чотири принципи побудови галузевої теорії соціології безпеки (стор. 152-155). Але я не знайшов обґрунтування необхідності та вичерпності саме цих методологічних принципів.

Цікавою виглядає спроба застосувати до аналізу проблем безпекової поведінки в умовах соціальної аномії типології ставлення індивідів до суспільних цілей та засобів їх досягнення, запропонованої Р.Мертоном. Але сам аналіз виявився фрагментарним і недостатньо обґрунтованим. Кожне твердження щодо різних типів поведінки не знаходить чіткого концептуального чи емпіричного підтвердження (стор.231).

Наведені в тексті четвертого розділу таблиці 4.5, 4.9, 4.14, 4.57, 4.60, 4.61, 4.65 містять лише один стовпчик з даними. В таких випадках результати подаються не як табличні, а як простий вивід у тексті через двокрапку після формулювання запитання або назви показника, за яким отримані одновимірні дані. В назвах таблиць постійно пишеться про «розподіл відповідей респондентів». Але якщо проводиться репрезентативне дослідження то треба писати про розподіл відповідей в генеральній сукупності: наприклад, «розподіл відповідей населення України» або «населення міста» тощо.

Взагалі, як на мене, текст четвертого розділу дещо перевантажений емпіричним матеріалом. Я розумію бажання автора надати якнайбільше цікавих даних, але їх можна було подати більш компактно і систематизовано.

Але це лише окремі недоліки, які не позначаються на загальній оцінці роботи. Загальне враження від роботи полягає в тому, що вона підготовлена на необхідному для високої оцінки фаховому й загальнокультурному рівні. Головне, що вона містить теоретично та емпірично обґрунтовану та оригінальну концепцію і що в ній закладені підвалини нового напрямку розвитку соціологічної науки – соціології безпеки життєдіяльності особистості. Слід особливо відзначити новаторський дух багатьох концептуальних положень, представлених в дисертаційній роботі. Основний зміст дисертації викладено в публікаціях та авторефераті, висновки й теоретичні узагальнення роботи містять необхідні риси наукової новизни, теоретичну та соціально-практичну цінність.



Дисертація Калашнікової Л.В. виконана у відповідності до п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), ухваленого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. Результати, отримані автором, є обґрунтованими, їх наукова новизна розкрита в основних положеннях та висновках дисертації, дисертаційна робота має теоретичну та практичну цінність. Отже, дисертаційна робота Калашнікової Л.В. «Безпека життєдіяльності особистості: повсякденні практики й стратегії поведінки в сучасному українському суспільстві» є самостійним, завершеним дослідженням, відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

**Офіційний опонент:**

заступник директора з наукової роботи  
Інституту соціології НАН України,  
член-кореспондент НАН України,  
доктор філософських наук,  
професор



Є.І. Головаха

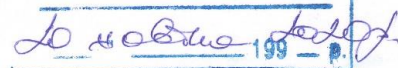


Підпис



**Завіряю**

Зав. відділом кадрів  
Інституту соціології  
НАН України, м.Київ

 199 - р.